

ЛАЗАР ЉУБИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
lazarljubic98@gmail.comDOI: <https://doi.org/10.18485/bogoslovlje.2024.83.1.1>УДК: 271.222(497.11)-36:929
378.6:271.222(497.11)ПРИМЉЕНО: 14.2.2024
ОДОБРЕНО: 4.3.2024.

СВЕТИ КОЈИ СУ УЧИЛИ И КОЈИ СУ СЕ УЧИЛИ НА БОГОСЛОВСКОМ УЧИЛИШТУ У БЕОГРАДУ

Сажетак: Са благословом Његове светости Патријарха српског, а у очекивању званичне одлуке, одобрено је прослављање спомена Светих који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду. Циљ овог прилога је да укаже који су то свети били професори или студенти Православног богословског факултета у Београду, и то на основу изворне грађе из Архива Православног богословског факултета и уз помоћ релевантне литературе. ►
Кључне речи: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, свети, Иринеј Ћирић, Јустин Поповић, Јован Максимовић, Варнава Настић.

1. УВОД

Са благословом Његове светости Патријарха српског г. Порфирија, а у очекивању званичне одлуке Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве, одобрено је прослављање спомена Светих који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду. Тиме је на локалном нивоу, који се тиче Православног богословског факултета Универзитета у Београду, установљен нови литургијски спомен. У складу са тиме, 6. фебруара 2024. године, дан уочи спомена Светог Григорија Богослова, у факултетском параклису Светог Јована Богослова одслужено је свечано бденије и литургија којом је началствовао Његова светост Патријарх српски г. Порфирије, уз саслужење викарног епископа стобијског г. Јакова. За ту прилику састављена је и служба светима, чији је аутор презвитер Вељко Васиљев. На целивање су наставницима, студентима и верном народу изложене недавно осликане иконе Светих који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду (сл. 1 и 2). Осим тога, ликови Светих учитеља и ученика Православног богословског

Сл. 1. Свѣтии који су учили и који су се учили на Богословском училиишћу у Београду, икона, рад Миодрага Живојића

факултета насликани су у факултетском параклису, чије осликавање још увек траје. Најпре су у припрати осликани Свети Иринеј Бачки, Јустин Ђелијски, Јован Шангајски и Варнава Беочински, а недавно су њихови ликови још једанпут насликани у наосу параклиса, где је двојици богослова дато истакнуто

место у проскинитарима на западном пару пиластара. Наиме, Свети Иринеј Бачки је представљен у првој зони чеоне стране југозападног пиластра. Окружен је представама свештеномученика Владимира Чешког и Светог Јована Шангајског, који су изобразени на јужном зиду са његове десне, односно леве стране. На пиластру наспрам Иринеја, такође у најнижој зони, насликан је преподобни Јустин Ђелијски, док се на источној страни тог пиластра, у истом регистру налази фигура свештеномученика Недељка Раковичког. На супротној страни, на северном зиду је лик Светог Варнаве Беочинског.

Новоустановљени спомен Светих који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду одговара типу саборних, заједничких спомена, односно спомена који обједињују свете једне групе (Сабор Светих праотаца, Сабор дванаесторице или седамдесеторице Светих апостола, Света три јерарха, Свети Атанасије и Кирило, Свети српски просветитељи и учитељи и други) или једне територије (примера ради, свака помесна Црква у другу недељу по Педесетници прославља саборни спомен својих светих). Почетком XXI века постојање саборних спомена посведочено је и у случају неких богословских училишта Руске Православне Цркве. О томе најбоље сведочи постојање Сабора Светих Кијевске духовне академије и семинарије. Уобличавање тог спомена текло је постепено. Најпре је 2012. године насликана икона светих и установљен богослужбени дан (27. октобар / 9. новембар). Потом је

Сл. 2. Свети који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду, икона, рад Веронике Ђукановић

2018. године званично установљен текст службе, а наредне године је одлуком Светог Архијерејског Синода Украјинске Православне Цркве овај празник унет у помесни календар.¹ Рекло би се да су сличне етапе покренуте и у преосталим двома угледним академијама Руске Православне Цркве. Колико је познато, засад су насликане иконе Светих Московске² и Санктпетербуршке духовне академије.³ Узгред, вреди поменути да је на руским иконама заслужено место припало и Србима који су своје високо образовање стекли на руским духовним академијама, а касније их је Српска Православна Црква препознала као свете.⁴ По угледу на праксу заживелу у Руској Православној Цркви, прво остварење таквог типа код нас било је осликавање иконе светих Богословије Светог Саве у Београду.

Циљ овог прилога је да укаже који су то свети били професори или студенти Православног богословског факултета у Београду, и то на основу изворне грађе из Архива Православног богословског факултета и уз помоћ релевантне литературе. Пошто је овакав преглед било неопходно унапред припремити како би спомен био установљен, то ће се овај прилог у основи садржати у већ постојећем реферату који је примљен на седници Наставно-научног већа Православног богословског факултета 26. децембра 2023. године и упућен Светом Архијерејском Синоду Српске Православне Цркве на сврсисходни поступак.⁵

¹ Володимир Бурга, „Собор святых Киевской духовной академии: Установление празднования и иконография“, Труды Киевской Духовной Академии 18 (2013): 185–228. Одлуке Светог Архијерејског Синода доступне су на званичном сајту УПЦ: <https://news.church.ua/2018/09/25/zhurnaly-zasedaniya-svyashhennogo-sinoda-ukrainskoj-pravoslavnoj-cerkvi-ot-25-sentyabrya-2018-goda/?lang=ru#2024-01-15> и <https://news.church.ua/2019/04/03/itogi-svyashhennogo-sinoda-ot-3-aprelya-2019-goda/?lang=ru#2024-01-15> (прегледано: 5. фебруара 2024).

² Лука Головков, „Собор святых Московской духовной академии: материалы к истории создания нового иконописного образа“, Богословский вестник 11–12 (2010): 1062–1086.

³ О томе на званичном сајту Иконописног одељења СПБДА: <https://icon.spbda.ru/2015/10/08/osvyashhenie-ikonu-sobora-svyatykh-dukhovn/> (прегледано: 5. фебруара 2024).

⁴ Следећи свети су завршили неку од руских духовних академија: исповедник Доситеј Васић (митрополит загребачки), исповедник Иринеј Ђирић (епископ бачки), светитељ Мардарије Ускоковић (епископ америчко-канадски), свештеночученик Платон Јовановић (епископ бањалучки) и преподобни Симеон Поповић (архимандрит дајбабски). Неко време наставу на некој од руских духовних академија похађали су: светитељ Николај Велимировић, преподобни Јустин Поповић и преподобни Севастијан Дабовић. О томе, као и о њиховом школовању у руским духовним академијама: Владислав Пузовић, Руски путеви српског богословља. Школовање Срба на руским духовним академијама 1849–1917 (Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања – ЈП Службени гласник, 2017), 426, нап. 21 и шире.

⁵ АПБФ, Реферат „Везе појединих угодника Божјих са Православним богословским факултетом Универзитета у Београду“, дел. бр. 0801-777/1, 20. децембар 2023, поверио ми је у израду проф. др Владислав Пузовић, коме изражавам срдачну захвалност на поверењу и стручној подршци. Најтоплије захваљујем и Светлани Војновић, службеници факултетског архива, на преданом труду да пронађе све потребне досијее, као и Ђакону Будимиру Кокотовићу, који ми је уступио драгоцене податке из своје књиге која је тренутно у припреми.

2. ПРЕГЛЕД СВЕТИХ

Са Православним богословским факултетом, који није имао толико дугачку, колико славну прошлост, од почетка његовог рада 1920. године,⁶ па кроз наредне две и по деценије, била су повезана имена бројних угодника Божјих касније прослављених у Православној Цркви. Њихова веза са поменутом академском установом остваривала се углавном на два начина: једни су били професори, а други, свакако бројнији, били су студенти. Из тог богословског сословија верује се да су само поједини прослављени у Цркви, док је њихов стварни број познат само Богу. Ти објављени угодници Божји истакнути су као примери посвећености Богу која је била евидентна кроз њихово опитно сведочење Јеванђеља и предано служење Цркви, чак и по цену живота.

Неки од њих се, због њихових даљих животних путева који су их у служби Цркви водили кроз далеки свет или пак због високог угледа који су стекли захваљујући својој благодатној мудрости и посвећености Богу, прослављају у читавом православном свету. Реч је о следећим Божјим угодницима.

Прва по хронолошком поретку света личност везана за Православни богословски факултет био је епископ бачки Иринеј Ђирић (Свети Иринеј Исповедник). Савет факултета је тада епископа тимочког Иринеја 30. октобра 1920. године предложио за хонорарног наставника Светог Писма Старог Завета, али до његовог постављења није дошло уз образложење да му Београд, као епископу тимочком, није био место сталног службовања.⁷ Стога је, на седници факултета од 10. фебруара наредне године, уместо епископа Иринеја, за редовног професора изабран Александар Петровић Рождественски.⁸ Ипак, епископ Иринеј се због научног и преводилачког рада у области Старог Завета с правом сматра једним од утемељитеља српске старозаветне библистике, а посредно и Катедре за Свето Писмо Старог Завета на Православном богословском факултету. Везу са факултетом наставио је и на више начина директно. Неке од својих текстова објавио је у Богословљу, научном часопису факултета.⁹ Како наводи епископ Сава Вуковић, написао је и уџбеник црквеног појања за факултет, чији је рукопис, по свему судећи, непознат и није био

⁶ Више о факултету у зборнику радова: Богословље код Срба: изазови и перспективе. Зборник радова са научног скупа (Београд, Православни богословски факултет и Храм Светог Саве 15–16. децембар 2021. године), ур. Владимир Вукашиновић (Београд: Православни богословски факултет, 2022).

⁷ Правна и регулативна акта, том 1, прир. Драган Каран, Ивица Чаировић и Никола Лукић (Београд: Православни богословски факултет, 2023), 334.

⁸ Правна и регулативна акта, том 1, 338.

⁹ Иринеј Ђирић, „Библијско казивање о постању света“, Богословље I, № 2 (1926): 107–140; исти, „Лозанска конференција“, Богословље II, № 4 (1927): 241–259; исти, „Др Душан Глумац, професор универзитета, Граматика старојеврејског језика, Издање пишчево, Београд 1937–39“, Богословље XV, № 2 (1940): 137–139.

КРАЉЕВИНЕ С.Х.С. УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Деканашу Богословског факултета.

Пријављујем се за редовног ученика Богословског факултета Београдског одсека, у 1 семестар.

Пошребне податке испишујем:

Дан, месец и година рођења 4. Јуна 1896 год.
 Место (срез, округ, покрајина) рођења Адамовска Лука, округ.
 Вероисповед православни
 Држављанин Руски
 Име и презиме очево Михаил Максимовић
 Очево занимање Грм. чиновник.
 Очева или стараочева адреса Л.
 Стан учеников (улица и број) _____
 Досадање школовање Гимназиј, Калевског градишћ факултет
28/IX 1921. Михаило Максимовић
 у Београду.

Сл. 3. Уписни лист за први семестар Михаила Максимовића (Свешћо Јована Шанијској)

објављен, па је мало вероватно да је коришћен у настави.¹⁰ О ширем ангажовању епископа Иринеја на пољу црквене просвете сведочи и његово учешће у одбору за израду наставног плана и програма нове духовне академије, о којој се говорило у међуратном периоду.¹¹

¹⁰ Сава, Вуковић, „Др Иринеј Тирић, епископ новосадско-бачки“, Богословље XXIII, № 1–2 (1964): 10.

¹¹ Богољуб Шијаковић и Александар Раковић, Универзитет и српска теологија: историјски и просветни контекст оснивања Православног богословског факултета у Београду (истраживања, документација, библиографија) (Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2015), 112.

Михаило Максимовић, потоњи архиепископ шангајски, западноевропски, потом и санфранциски Јован (Свети Јован Чудотворац), након Октобарске револуције 1917. године, животом је био вишеструко везан за Србију. Између осталог, студије црквено-правног одсека на Православном богословском факултету у Београду уписао је 1921. године и након четири године успешно их је окончао (сл. 3).¹² У току студија био је члан студентског кружока, који је добио име „Братство преподобног Серафима Саровског“.¹³ У „Светосављу“, *орјану сѣуденанїа Православної боїословскої факулїетїа*, објавио је превод одломка из романа „Браћа Карамазови“.¹⁴ Касније је у „Богословљу“ објавио чланак под називом „Редовно или празнично зачала“.¹⁵

Сл. 4. Уџисни листї за љрви семесїар Воїслава Насїїїна (Свейїої Варнаве Беоцинскої), деїїалъ

Војислав Настић, потоњи викарни епископ хвостански Варнава (Свети Варнава Исповедник) (сл. 4), уписао је студије на Православном богословском факултету у Београду 1933. године и са одличним успехом и у предвиђеном року их је окончао 1937. године. Његова просечна оцена била је 9,33.¹⁶ На завршној години студија у студентском часопису „Светосавље“ објавио је текст под насловом „Нешто о гордости“.¹⁷

Преподобни отац Јустин Поповић је готово једну деценију предавао на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Године 1934. изабран је у звање доцента на Катедри за упоредно богословље, 1939. за ванредног професора на Катедри за догматику и 1943. за редовног професора на истој катедри. Како је услед окупације рад факултета био онемогућен, а након завршетка рата отац Јустин је виђен за непријатеља владајућег режима, више се није вратио на факултет.¹⁸ У периоду професуре, у „Богословљу“

¹² АПБФ, досије М-5.

¹³ Д. Н. Никитин и Л. В. Литвинова, „Иоанн Максимович“, in Православная Энциклопедия, т. 23 (Москва: Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия», 2010), 230.

¹⁴ Јован Максимовић, „Држава, црква и улога православља по Ф. М. Достојевском“, Светосавље 2, № 1 (1933): 10–14.

¹⁵ Јован Максимовић, „Редовно или празнично зачала“, Богословље VIII, № 4 (1933): 353–361.

¹⁶ Архив ПБФ, досије Н-4.

¹⁷ Војислав Настић, „Нешто о гордости“, Светосавље 6, № 1 (1937): 6–14.

¹⁸ АПБФ, професорски досије 49. О потешкоћама које су пратиле долазак оца Јустина на факултет: Радмила Радић, „Богословија Св. Саве у Сремским Карловцима: између Синода СПЦ

и „Светосављу“ је објавио више текстова.¹⁹ Захваљујући волуминозној богословској, књижевној и преводилачкој заоставштини, сматра се једним од најзначајнијих српских богослова и као такав ужива високи углед у читавом православном свету.²⁰

Већи број свршених студената Православног богословског факултета који су студирали у међуратном периоду због свог преданог служења Цркви био је током страшног Другог светског рата убијен. Међу њима је било свештеника, монаха и вероучитеља. Објављивање нових мученика, које је Српска Православна Црква започела деведесетих година прошлог века, још увек траје. Чест је случај установљења њихових заједничких спомена заједно са другим мученицима епархије којој су припадали. Изузетак за овај предмет представља недавно прослављени свештеномученик Недељко Стреличић, парох у Раковици, који је богословље у Београду студирао у периоду од 1929. до 1936. године, када је добио диплому.²¹ Истовремено са студијама, Недељко се трудио на парохији подижући са народом храм Светих апостола Вартоломеја и Варнаве.²²

Сабору свештеномученика дабробосанских и милешевских припадају двојица угледних жичких свештенмонаха – Јован Рапајић и Михаило Ђузић, духовни потомци епископа жичког Николаја Велимировића, који су пострадали у Блажују код Сарајева 1945. године. Бранко Рапајић, потоњи протосинђел Јован, студирао је на Православном богословском факултету у периоду од 1931. до 1935. године, када је апсолвирао.²³ Истакао се готово редовном сарадњом са „Светосављем“. У првој години излажења часописа, када је објављено шест свезака, био је члан редакционог одбора часописа.

и Министарства вера Краљевине СХС“, in Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић (Београд: Православни богословски факултет, 2007), 248, нап. 45. О приликама на факултету у ратно доба: Чедомир С. Драшковић, „Четрдесет година Богословског факултета у Београду“, Богословље XX, № 1–2 (1961): 10–12.

¹⁹ Јустин Поповић, „О суштини православне аксиологије и критериологије“, Богословље X, № 1 (1935): 1–22; исти, „Др Василије Костић, Проблем спасења по учењу Василија Великог“, Богословље XII, № 3–4 (1937): 360–368; исти, „Тајна личности митрополита Антонија и његов значај за православно Словенство“, Богословље XIV, № 1 (1939): 40–53; исти, „Васкрсење Богочовека Христа“, Богословље XIV, № 2 (1939): 109–120; исти, „У рају руске душе“, Богословље XIV, № 3–4 (1939): 193–201; исти, „Достојевски као пророк и апостол православног реализма“, Богословље XV, № 2 (1940): 91–102; исти, „Светитељство као просветитељство“, Светосавље 1, № 3 (1932): 104–112; исти, „Предговор једној догматици“, Светосавље 1, № 5 (1932): 225–228; исти, „Растко и савремена омладина“, Светосавље 4, № 1 (1935): 58–61; исти, „Тајна Спаситељевог учења и тајна спасења“, Светосавље 5, № 2 (1936): 68–75.

²⁰ Више о њему: Мисао и мисија светог Јустина Поповића, ур. Владимир Цветковић и Богдан Лубардић (Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију – Православни богословски факултет – Центар за византијско-словенске студије, 2019).

²¹ АПБФ, досије С-32.

²² Више о Недељку: Александар Аздејковић, Свештеномученик Недељко Стреличић (1907–1945): житије, служба и акатист (Београд: Храм Светих апостола Вартоломеја и Варнаве, 2023).

²³ АПБФ, досије Р-72. Више о Јовану: Јован Радосављевић и Негослав Јованчевић, Свештеномученик Јован Рапајић: живот и дело (Чачак: Манастир Благовештење Овчарско, 2007).

Једновремено, објавио је већи број расправа и других текстова на философске теме.²⁴ Миодраг Ђусић, потоњи јеромонах Михаило, окончао је студије на Православном богословском факултету у периоду од 1932. до 1936. године,²⁵ када је у „Светосављу“ објавио текст под насловом „За христолошку унификацију“.²⁶ Усавршавање је наставио у Румунији, након чега је написао и докторску дисертацију под насловом „Еванђелски основ и догматски смисао православног монаштва“, коју, међутим, због ратом изазваног нередовног стања, није одбранио.²⁷

Сабор новомученика бачких једним делом чини неколико некадашњих студената Православног богословског факултета у Београду. То су: Александар Ердељан, ђакон у Новом Саду, који је студирао од 1928. до 1934. године,²⁸ Вељко Зуцајић, свештеник и професор Богословије у Сремским Карловцима, који је студирао од 1930. до 1934. године,²⁹ и Јован (у току студија се крстио и добио име Јован, дотад се звао Јанко) Виславски, парох у Госпођинцима, који је студирао од 1934. до 1936. године.³⁰

²⁴ Бранко Рапајић, „Dr F. Grivec: Fjodor M. Dostojevskij in Vladimir Solovjev. Ob 50 letnici smeri Dostojevskega, Ljubljana 1931“, Светосавље 1, № 3 (1932): 142–143; исти, „Са стола, Nova smer v serbski cerkvi“, Светосавље 1, № 3 (1932): 143–144; исти, „Поводом исправке г. Др Фрање Ксавера Гривца“, Светосавље 1, № 4 (1932): 187–189; исти, „Најновије књижевно стварање владике Николаја“, Светосавље 1, № 4 (1932): 160–163; исти, „Архимандрит Dr Dr Петроније Трбојевић, настојатељ М. Шишатовца: О реформама црквеним, II књига“, Светосавље 1, № 5 (1932): 242–245; исти, „Љубен Казандијев, Анти Нитче, Софија 1931“, Светосавље 1, № 2 (1932): 95; исти, „О једној књизи и поводом ње (Almanah savremenih problema, Zagreb 1936)“, Светосавље 6, № 1 (1937): 38–41; исти, „Н. Берђајев, Савремена криза културе, Београд 1932“, Светосавље 1, № 2 (1932): 93–95; исти, „Напомена поводом превођења Берђајева“, Светосавље 5, № 1 (1936): 48–53; исти, „Јанко Јанев, Петар Чаадајев, Софија 1932“, Светосавље 1, № 2 (1932): 96; исти, „Др Душан Стојановић, Руски проблеми философије и религије 19. века, Београд 1932“, Светосавље 1, № 5 (1932): 245–246; исти, „Актуелна разматрања“, Светосавље 1, № 1 (1932): 31–39; 1, № 2 (1932): 79–84; исти, „Народна одбрана“, Светосавље 1, № 2 (1932): 96.

²⁵ АПБФ, досије Ђ-3. Више о Михаилу: Јован Радосављевић, Монах жички свештеносвештеник Михаило Ђусић (Чачак–Краљево: Манастир Жежевица – Духовни центар Св. владике Николаја, 2012).

²⁶ Михаило Ђусић, „За христолошку унификацију“, Светосавље 2, № 3–5 (1933): 177–180.

²⁷ Михаило Ђусић, Еванђелски основ и догматски смисао православног монаштва (Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара, 2015).

²⁸ АПБФ, досије Е-2; Владан Симић, Свети мученици бачки (Нови Сад: Беседа, 2022), 38–39.

²⁹ АПБФ, досије З-8; Симић, Свети мученици бачки, 40–41.

³⁰ АПБФ, досије В-13; Симић, Свети мученици бачки, 26–27. Међу бачким свештеносвештеницима постоји личност за коју се у новијој литератури наводи да је завршила Православни богословски факултет у Београду. Реч је о чурушком пароху Бранку Вакањцу, који је, после завршетка карловачке богословије 1919. године, дипломирао богословље „у Београду“ 1923. године: Симић, Свети мученици бачки, 35–36. Проверавањем књиге студената име дотичног свештеника није пронађено, као уосталом ни његов досије. Иначе, факултет је отпочео са радом 1920. године, а студије су трајале четири године. Према томе, прва генерација студената добила је диплому тек 1924. године. У старијој литератури се наводи да је Бранко Вакањац, након завршеног школовања у карловачкој богословији 1919. године, завршио 1923. и Православни богословски факултет,

Сабору свештеномученика горњокарловачких такође су прибројани некадашњи студенти Православног богословског факултета. То су: јереј Никола Богуновић, катихета у Доњем Лапцу, који је студирао од 1930. до 1932. године,³¹ јереј Јован Бјеговић, катихета у Бихаћу, који је студирао од 1932. до 1937. године,³² Душан Диклић, парох у Плитвичком Лесковцу код Коренице, који је студирао од 1935. до 1939. године,³³ и Јаша Степанов, парох у Плашком, који је студирао од 1936. до 1939. године.³⁴

Међу новомученицима зворничко-тузланским нашао се и дипломирани богослов Тихомир Нешковић, парох у Јањи, који је у Београду студирао од 1935. до 1939. године.³⁵

Међу свештеницима мученицима Митрополије црногорско-приморске, који су пострадали заједно са митрополитом Јоаникијем Липовцем, значајно место припада свештенику Луки Вукмановићу из Црмнице, професору Богословије на Цетињу. Он је студије на Православном богословском факултету уписао 1928, али их је, због тешких породичних околности, окончао тек 1935. године.³⁶ Потом је, 1940. године, на матичном факултету докторирао на тему „Материјалистичко и хришћанско схватање историје“;³⁷ чиме је постао трећи по реду доктор наука Православног богословског факултета. Овим и другим својим радовима, а пре свега бескомпромисном посвећеношћу Богу, он је оставио за собом часну успомену. Заједно са свештеномучеником Јоаникијем, митрополитом црногорско-приморским, 17. јуна локално се прослављају и

али се не каже где: Споменица православних свештеника – жртава фашистичког терора и палих у Народноослободилачкој борби, ур. Душан Штрбац (Београд: Савез удружења православног свештенства ФНРЈ, 1960), 54. Може се само претпоставити да је Вакањац студирао на Источно-православном богословском факултету у Загребу, који је радио од 1920. до 1924. године и из кога је управо 1923. године изашла прва и једина генерација дипломираних богослова. Овај факултет су у највећем броју похађали Руси, као и свршени ученици карловачке богословије: Александар Раковић, „Источно-православни богословски факултет у Загребу 1920–1924“, in Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић (Београд: Православни богословски факултет, 2007), 221–238.

³¹ АПБФ, досије Б-90; Споменица православних свештеника, 38; Будимир Кокотовић, Свети свештеномученици горњокарловачки: мартирологиј (мученикослов) свештенства и монаштва Епархије горњокарловачке, у припреми.

³² АПБФ, досије Б-19; Споменица православних свештеника, 38; Кокотовић, Свети свештеномученици горњокарловачки, у припреми.

³³ АПБФ, досије Д-8; Споменица православних свештеника, 61; Кокотовић, Свети свештеномученици горњокарловачки, у припреми.

³⁴ АПБФ, досије С-114; Споменица православних свештеника, 136; Кокотовић, Свети свештеномученици горњокарловачки, у припреми.

³⁵ АПБФ, досије Н-8; Немања Ерак и Бранислав Неђић, Свети мученици зворничкотузлански (Бјељина: Синај, 2023), 69.

³⁶ АПБФ, досије В-24; Велибор Џомић, Страдање Србске Цркве, књ. 3 (Цетиње: Светигора, 2003), 159–189.

³⁷ Лука Вукмановић, Материјалистичко и хришћанско схватање историје (Скопље: Штампарија „Јужна Србија“, 1940).

свештеници пострадали с њим. Њима је посвећена и Служба која се пева у Митрополији црногорско-приморској, дело архимандрита Мирона Косаћа. Спомен свештенумученика Луке Црмничког, осим наведеног датума, локално се прославља и 29. јула / 11. августа. Поред оца Луке, богословље су у Београду учили и следећи црногорско-приморски свештеници мученици, заједно пострадали у Словенији 1945. године: Бранко Мустур, свештеник и професор Богословије на Цетињу, који је студирао од 1926. до 1932. године,³⁸ Спасоје Беговић, свештеник и суплент Богословије на Цетињу, који је студирао од 1927. до 1936. године,³⁹ Спасоје Павићевић, свештеник и суплент Богословије на Цетињу, који је студирао од 1930. до 1934. године,⁴⁰ Михаило Драговић, парох рогамско-ђурковички, који је студирао од 1934. до 1936. године,⁴¹ Лука Вучинић, свештеник и вероучитељ на Цетињу, који је студирао од 1938. до 1939. године,⁴² и Павле Радоман, парох дупиоско-трновски, који је студирао од 1940. до 1941. године.⁴³ С њима је пострадало и неколико дипломираних теолога, међу којима су неки били вероучитељи.⁴⁴

Високо богословско образовање у Београду, са одличним успехом, у периоду од 1928. до 1932. године, стекао је још један свештенумученик, православни Чех Владимир Петржек.⁴⁵ У току студија истакао се писаном речју. За време друге године студија његов светосавски темат, под насловом „Философија и религија“, добио је награду.⁴⁶ При крају студија, у „Светосављу“ је објавио рад о православним тенденцијама хуситизма, као и о политици Ватикана током Првог светског рата.⁴⁷ Након окончавања студија, Владимир Петржек се вратио у Чехословачку, где га је епископ Горазд Павлик рукоположио за ђакона,

³⁸ АПБФ, досије М-58; Џомић, Страдање Србске Цркве, 242 (досије у Митрополији није сачуван).

³⁹ АПБФ, досије Б-15; Џомић, Страдање Србске Цркве, 150 (досије у Митрополији није сачуван).

⁴⁰ АПБФ, досије П-17; Џомић, Страдање Србске Цркве, 256 (досије у Митрополији није сачуван).

⁴¹ АПБФ, досије Д-64; Џомић, Страдање Србске Цркве, 215 (досије у Митрополији није сачуван).

⁴² АПБФ, досије В-79; Џомић, Страдање Србске Цркве, 197 (досије у Митрополији није сачуван).

⁴³ АПБФ, досије Р-54; Џомић, Страдање Србске Цркве, 269 (досије у Митрополији није сачуван).

⁴⁴ Како нису били у свештеничком чину, они нису обухваћени сабором свештенумученика црногорско-приморских. Један од лаика био је и Саво Ђукановић, који је, након завршеног школовања у цетињској богословији, студирао на Православном богословском факултету у Београду и Старокатоличком факултету у Берну, где је и докторирао. Био је хонорарни асистент Православног богословског факултета у Београду. Године 1941. узео је учешће у отпору усташама, а наредне године приведен је окупатору и убијен: Споменица православних свештеника, 66.

⁴⁵ АПБФ, досије П-20. Више о Владимиру: Ивица Чаировић, „Опитно богословље и светост – делатност свештеника др Владимира Петржека у Београду (1928–1932) и Прагу (1932–1942)“, Богословље LXXIX, № 2 (2020): 75–89.

⁴⁶ Предраг Пузовић, „Годишњи извештаји Православног богословског факултета Ректорату Универзитета од 1920. до 1940“, in Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић (Београд: Православни богословски факултет, 2007), 86.

⁴⁷ Владимир Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, Светосавље 1, № 1 (1932): 18–25; 1, № 2 (1932): 67–75; исти, „Политика Ватикана у рагу 1914–1918“, Светосавље 1, № 3 (1932): 121–129.

а потом и за свештеника. Током Другог светског рата Немци су га осудили на смрт заједно са епископом Гораздом и свештеником Вацлавом Чиклом. Свештеник Владимир је стрељан 5. септембра 1942. године и потом спаљен. Свети Синод Православне Цркве Чешке и словачких земаља 2019. године унео је у диптих светих чешке новомученике, састрадалнике свештеномученика Горазда – свештенике Владимира и Вацлава и друге који су пострадали с њима. Њихов спомен се прославља 23. августа / 5. септембра.

Списак светих угодника Божјих наставника и студената Православног богословског факултета у Београду у перспективи може бити подложен допунама, и то по два основа. Прво, када је реч о хоровима нових свештеномученика, тек предстоји подробно састављање њиховог именика и истраживање њихових биографија. Друго, како се диптих светих без престанка допуњује новим именима, постоји могућност да ће се у њему у будућности наћи и други наставници или студенти Православног богословског факултета.⁴⁸

3. ЗАКЉУЧАК

Сабор Светих који су учили и који су се учили на Богословском училишту у Београду чине скупа сви свети, било да су они нама знани или незнани, које је Бог прославио на небу, а своје богословско образовање и црквено васпитање су стекли или пак ширили на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Овим прилогом пак обухваћени су они свети који су као такви досад објављени Цркви и, можда још уже, они чију је везу са богословским училиштем било могуће проверити. Та околност првенствено подстиче на размишљање о могућностима и правцима истраживања више-струко значајне теме страдања српских православних свештеника, монаха и богослова током крвавог XX века.

Поред Светог Јована Богослова и Саве Српског, досадашњих својих патрона, Православни богословски факултет је недавно установљеним споменом добио нове небеске покровитеље. Они су и узор посвећености Богу, односно светости, ка којој ће заједно са њима и са свима светима (Еф 3, 18) стремити наставници и ученици овог училишта, у складу са Божјом речју: „Будите свети: јер сам ја свет, Господ Бог ваш!“ (3Мојс 19, 2; ср. 1Пт 1, 16).

⁴⁸ Примера ради, некадашњи старшина манастира Велуће свештеник Душан Поповић, који је Православни богословски факултет у Београду уписао 1936. године, а пострадао 1944, у манастиру Велуће се, по благослову надлежног епископа, већ поштује као свештеномученик (у његовој спомен-соби, уређеној у манастиру, изложена је његова уписница).

БИБЛИОГРАФИЈА

BIBLIOGRAPHY

Извори

- Архив ПБФ, досије професора 49.
- Архив ПБФ, досије студената М-5 (1921), М-58 (1926), Б-15 (1927), Е-2 (1928), В-24 (1928), С-32 (1929), З-8 (1930), П-17 (1930), Б-90 (1930), Р-72 (1931), Б-19 (1932), Ђ-3 (1932), Н-4 (1933), Д-64 (1934), Н-8 (1935), Д-8 (1935), Ј-114 (1936), В-79 (1938), Р-54 (1940).
- Архив ПБФ, Реферат „Везе појединих угодника Божјих са Православним богословским факултетом Универзитета у Београду“, дел. бр. 0801-777/1, 20. децембар 2023.

Литература

- Аздејковић, Александар. Свештеномученик Недељко Стреличић (1907–1945): житије, служба и акатист. Београд: Храм Светих апостола Вартоломеја и Варнаве, 2023.
- Богословље код Срба: изазови и перспективе. Зборник радова са научног скупа (Београд, Православни богословски факултет и Храм Светог Саве 15–16. децембар 2021. године), ур. Владимир Вукашиновић. Београд: Православни богословски факултет, 2022.
- Бурега, Володимир. „Собор святых Киевской духовной академии: Установление празднования и иконография.“ Труды Киевской Духовной Академии 18 (2013): 185–228.
- Вукмановић, Лука. Материјалистичко и хришћанско схватање историје. Скопље: Штампарија „Јужна Србија“, 1940.
- Вуковић, Сава. „Др Иринеј Ђирић, епископ новосадско-бачки.“ Богословље XXIII, № 1–2 (1964): 9–20.
- Головков, Лука. „Собор святых Московской духовной академии: материалы к истории создания нового иконописного образа.“ Богословский вестник 11–12 (2010): 1062–1086.
- Драшковић, Чедомир С. „Четрдесет година Богословског факултета у Београду.“ Богословље XX, № 1–2 (1961): 1–32.
- Ђусић, Михаило. Еванђелски основ и догматски смисао православног монаштва. Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара, 2015.
- Ђусић, Михаило. „За христолошку унификацију.“ Светосавље 2, № 3–5 (1933): 177–180.
- Ерак, Немања и Бранислав Неђић. Свети мученици зворничкотузлански. Бјелина: Синај, 2023.
- Кокотовић, Будимир. Свети свештеномученици горњокарловачки: мартирологиј (мученикослов) свештенства и монаштва Епархије горњокарловачке, у припреми.

- Максимовић, Јован. „Држава, црква и улога православља по Ф. М. Достојевском.“ Светосавље 2, № 1 (1933): 10–14.
- Максимовић, Јован. „Редовно или празнично зачало.“ Богословље VIII, № 4 (1933): 353–361.
- Мисао и мисија светог Јустина Поповића, ур. Владимир Цветковић и Богдан Лубардић. Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију – Православни богословски факултет – Центар за византијско-словенске студије, 2019.
- Настић, Војислав. „Нешто о гордостима.“ Светосавље 6, № 1 (1937): 6–14.
- Никитин, Д. Н. и Л. В. Литвинова. „Иоанн Максимович.“ In Православная Энциклопедия, т. 23, 230–238. Москва: Церковно-научный центр «Православная Энциклопедия», 2010.
- Петржек, Владимир. „Православне тенденције хуситизма.“ Светосавље 1, № 1 (1932): 18–25; 1, № 2 (1932): 67–75.
- Петржек, Владимир. „Политика Ватикана у рату 1914–1918.“ Светосавље 1, № 3 (1932): 121–129.
- Поповић, Јустин. „Светитељство као просветитељство.“ Светосавље 1, № 3 (1932): 104–112.
- Поповић, Јустин. „Предговор једној догматици.“ Светосавље 1, № 5 (1932): 225–228.
- Поповић, Јустин. „Растко и савремена омладина.“ Светосавље 4, № 1 (1935): 58–61.
- Поповић, Јустин. „Тајна Спаситељевог учења и тајна спасења.“ Светосавље 5, № 2 (1936): 68–75.
- Поповић, Јустин. „О суштини православне аксиологије и критериологије.“ Богословље X, № 1 (1935): 1–22.
- Поповић, Јустин. „Др Василије Костић, Проблем спасења по учењу Василија Великог.“ Богословље XII, № 3–4 (1937): 360–368.
- Поповић, Јустин. „Тајна личности митрополита Антонија и његов значај за православно Словенство.“ Богословље XIV, № 1 (1939): 40–53.
- Поповић, Јустин. „Васкрсење Богочовека Христа.“ Богословље XIV, № 2 (1939): 109–120.
- Поповић, Јустин. „У рају руске душе.“ Богословље XIV, № 3–4 (1939): 193–201.
- Поповић, Јустин. „Достојевски као пророк и апостол православног реализма.“ Богословље XV, № 2 (1940): 91–102.
- Правна и регулативна акта, том 1, прир. Драган Каран, Ивица Чаировић и Никола Лукић. Београд: Православни богословски факултет, 2023.
- Пузовић, Владислав. Руски путеви српског богословља. Школовање Срба на руским духовним академијама 1849–1917. Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања – ЈП Службени гласник, 2017.
- Пузовић, Предраг. „Годишњи извештаји Православног богословског факултета Ректорату Универзитета од 1920. до 1940.“ In Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић, 221–238. Београд: Православни богословски факултет, 2007.
- Радић, Радмила. „Богословија Св. Саве у Сремским Карловцима: између Синода СПЦ и Министарства вера Краљевине СХС.“ In Српска теологија у

двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић, 239–248. Београд: Православни богословски факултет, 2007.

- Радосављевић, Јован. Монах жички свештенумученик Михаило Ђусић. Чачак–Краљево: Манастир Жежевица – Духовни центар Св. владике Николаја, 2012.
- Радосављевић, Јован и Негослав Јованчевић. Свештенумученик Јован Рапајић: живот и дело. Чачак: Манастир Благовештење Овчарско, 2007.
- Раковић, Александар. „Источно-православни богословски факултет у Загребу 1920–1924.“ In Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, прир. Богољуб Шијаковић, 221–238. Београд: Православни богословски факултет, 2007.
- Рапајић, Бранко. „Dr F. Grivec: Fjodor M. Dostojevskij in Vladimir Solovjev. Ob 50 letnici smeri Dostojevskega, Ljubljana 1931.“ Светосавље 1, № 3 (1932): 142–143.
- Рапајић, Бранко. „Са стола, Nova smer v serbski cerkvi.“ Светосавље 1, № 3 (1932): 143–144.
- Рапајић, Бранко. „Поводом исправке г. Др Фрање Ксавера Гривца.“ Светосавље 1, № 4 (1932): 187–189.
- Рапајић, Бранко. „Најновије књижевно стварање владике Николаја.“ Светосавље 1, № 4 (1932): 160–163.
- Рапајић, Бранко. „Архимандрит Dr Dr Петроније Трбојевић, настојатељ М. Шишатовца: О реформама црквеним, II књига.“ Светосавље 1, № 5 (1932): 242–245.
- Рапајић, Бранко. „Љубен Казанџијев, Анти Нитче, Софија 1931.“ Светосавље 1, № 2 (1932): 95.
- Рапајић, Јован. „О једној књизи и поводом ње (Almanah savremenih problema, Zagreb 1936).“ Светосавље 6, № 1 (1937): 38–41.
- Рапајић, Бранко. „Н. Берђајев, Савремена криза културе, Београд 1932.“ Светосавље 1, № 2 (1932): 93–95.
- Рапајић, Јован. „Напомена поводом превођења Берђајева.“ Светосавље 5, № 1 (1936): 48–53.
- Рапајић, Бранко. „Јанко Јанев, Петар Чаадајев, Софија 1932.“ Светосавље 1, № 2 (1932): 96.
- Рапајић, Бранко. „Др Душан Стојановић, Руски проблеми философије и религије 19. века, Београд 1932.“ Светосавље 1, № 5 (1932): 245–246.
- Рапајић, Бранко. „Актуелна разматрања.“ Светосавље 1, № 1 (1932): 31–39; 1, № 2 (1932): 79–84.
- Рапајић, Бранко. „Народна одбрана.“ Светосавље 1, № 2 (1932): 96.
- Симић, Владан. Свети мученици бачки. Нови Сад: Беседа, 2022.
- Симић, Владан, Петар Ђурђевић и Мирослав Николић. Споменица Погрома у Бачкој 1941/42. године. Нови Сад: Историјски архив Града Новог Сада, 2023.
- Споменица православних свештеника – жртава фашистичког терора и палих у Народноослободилачкој борби, ур. Душан Штрбац. Београд: Савез удружења православног свештенства ФНРЈ, 1960.
- Ћирић, Иринеј. „Библјско казивање о постању света.“ Богословље I, № 2 (1926): 107–140.

- Ђирић, Иринеј. „Лозанска конференција.“ Богословље II, № 4 (1927): 241–259.
- Ђирић, Иринеј. „Др Душан Глумац, професор универзитета, Граматика старојеврејског језика, Издање пишчево, Београд 1937–39.“ Богословље XV, № 2 (1940): 137–139.
- Чаировић, Ивица. „Опитно богословље и светост – делатност свештеника др Владимира Петржека у Београду (1928–1932) и Прагу (1932–1942).“ Богословље LXXIX, № 2 (2020): 75–89.
- Џомић, Велибор. Страдање Србске Цркве, књ. 3. Цетиње: Светигора, 2003.
- Шијаковић, Богољуб и Александар Раковић. Универзитет и српска теологија: историјски и просветни контекст оснивања Православног богословског факултета у Београду (истраживања, документација, библиографија). Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2015.

LAZAR LJUBIĆ

University of Belgrade
Faculty of Orthodox Theology
lazarljubic98@gmail.com

SAINTS WHO TAUGHT AND STUDIED AT THE THEOLOGICAL SCHOOL IN BELGRADE

Summary: With the blessing of the Serbian Patriarch Mr Porfirije was approved the commemoration of the Saints who taught and were taught at the Theological College in Belgrade. The aim of this contribution is to indicate which saints were professors or students of the Orthodox Theological Faculty in Belgrade, based on the primary source of material from the archives of the Orthodox Theological Faculty and with the help of relevant literature. With the faculty, from the beginning of its work in 1920, and through the next two and a half decades, the names of numerous saints who were later glorified in the Orthodox Church were connected. The name of Saint Irinej Ćirić is associated with the beginnings of the faculty. Saint Justin Popović taught comparative theology and dogmatics for almost an entire decade. Among the students were: bishops Jovan Maksimović and Varnava Nastić, hieromonks Jovan Rapajić and Mihailo Đusić from Žica, priest-martyrs Nedeljko Strelčić, Luka Vukmanović, Vladimir Petržek and many others, who suffered during the World War II. ► *Keywords:* University of Belgrade, Faculty of Orthodox

